

Ks. Mirosław Gogolik

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Przygotowanie do sakramentu bierzmowania w świetle *Wskazań Konferencji Episkopatu Polski* i w opinii nauczycieli religii

Preparation for the Sacrament of Confirmation
in View of Guidelines from the Polish Episcopate Conference
and Opinions from Religious Education Teachers

W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* czytamy: *parafia jest wspólnotą eucharystyczną i ośrodkiem życia liturgicznego rodzin chrześcijańskich; jest ona podstawowym miejscem katechezy dzieci i rodziców*¹. Powszechnie przyjmuje się za słuszną tezę podkreślającą fakt, że życie sakramentalne Kościoła z istoty związane jest z parafią, a rolę katechetyczną wspólnoty parafialnej ukazują chociażby teksty liturgiczne dotyczące udzielanych sakramentów. Wskazać można m.in. dialog, który ksiądz proboszcz prowadzi z biskupem przed udzieleniem sakramentu bierzmowania. Ksiądz proboszcz, niejako w imieniu całej wspólnoty parafialnej, zaświadcza o przygotowaniu młodych ludzi do sakramentu, a oni wobec tej samej wspólnoty wypowiadają pragnienie przyjęcia tegoż daru². Na rodzicach i wspólnocie Kościoła spoczywa odpowiedzialność za przygotowanie katechizowanych do czynnego, świadomego korzystania z sakramentów oraz pomoc młodzieży w znalezieniu miejsca w rodzinie parafialnej i chrześcijańskiej.

Mając na względzie współczesne tempo życia, a także zmieniające się dynamicznie struktury i model życia społecznego, aktualnym staje się w teologii pastoralnej i katechetyce postulat poszukiwania nowych rozwiązań na gruncie metod i form pracy z młodzieżą, aby w ten sposób sprostać wymaganiom i potrzebom religijnym katechizowanych, a tym samym zrealizować owocnie cel katechezy i doprowadzić uczniów do głębokiej zażyłości z Jezusem Chrystusem.

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 2226 (dalej: KKK).

² Por.: *Obrzędy bierzmowania dostosowane do zwyczajów Diecezji Polskich*, Katowice 1995, s. 27–28.

Odpowiedzialna katechizacja i współpraca całego środowiska katechetycznego parafii, prowadzona w duchu dialogu oraz wielokoduszności, może zaowocować w dorosłym życiu katechizowanych.

W niniejszym opracowaniu omówiona zostanie praktyka przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania w świetle ewoluujących przepisów prawa i aktualnych *Wskazań Konferencji Episkopatu Polski*. Przedstawione zostaną także opinie i spostrzeżenia nauczycieli religii na temat czasu przygotowania, wieku przyjęcia oraz formy organizacyjnej katechezy bierzmowanych.

Sakrament bierzmowania w praktyce Kościoła

Podjmując się omówienia tematu przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania, warto odwołać się do bogatej historii i praktyki wspólnoty Kościoła. Sięgając pierwszych wieków chrześcijaństwa, podkreślić należy fakt, że sakramentu bierzmowania udzielano razem z sakramentem chrztu i Eucharystią, ukazując w ten sposób ścisłą i nierozzerwalną łączność sakramentów inicjacji chrześcijańskiej. Praktyka udzielania jednocześnie wszystkich sakramentów inicjacji chrześcijańskiej przetrwała w Kościele katolickim do VI w., zaś w Kościołach wschodnich – prawosławnych – nadal obowiązuje. Oddzielenie bierzmowania od chrztu i Eucharystii po VI w. związane było z rozwojem chrześcijaństwa oraz powstawaniem parafii poza miastami, a także z posługą biskupa, który jako szafarz sakramentu nie mógł dotrzeć do wszystkich parafii³.

Obrzędy sakramentu bierzmowania od samego początku związane były ściśle z gestem nałożenia rąk i modlitwą biskupa. *Tak nauczał m.in. Tertulian. Według listu św. Cypriana z III w. gest nałożenia rąk był łączony ze znakiem krzyża czynionym na czole bierzmowanego. Nowy element liturgiczny pojawił się w „Tradycji apostoelskiej” św. Hipolita. Oprócz gestu nałożenia rąk i modlitwy na liturgię sakramentu bierzmowania składały się jeszcze namaszczenie świętym olejem oraz pocałunek pokoju⁴.* Praktykowany w obrzędzie bierzmowania pocałunek pokoju w XIII w. zastąpił – jak twierdzi w cytowanym opracowaniu ks. Dariusz Kwiatkowski – dość tajemniczy obrzęd lekkiego

³ Por.: D. Kwiatkowski, *Bierzmowanie – mistagogia celebracji*, [online], [dostępny: <http://liturgia.wiara.pl/doc/420788.Bierzmowanie-mistagogia-celebracji>], [dostęp: 16.11.2017].

⁴ Tamże.

uderzania w policzek osoby bierzmowanej. Ks. Alojzy Jougan interpretuje gesty i znaki występujące podczas udzielania bierzmowania bardziej symbolicznie, nadając im znaczenie praktyczne w życiu dojrzałego chrześcijanina. *Krzyżem św. namaszcza się czoło, by wskazać, że bierzmowanemu nie wolno nigdy wstydzić się wyznawania wiary Chrystusowej przed całym światem. Namaszczenie w znaku krzyża przypomina, że jak rycerz nosi zamię i szaty swego króla, tak bierzmowany powinien zawsze nosić zamię Zbawiciela i pod sztandarem krzyża okazać się dzielnym rycerzem Chrystusowym. Policzek wzywa bierzmowanego, by za wiarę świętą gotów był znosić wszelkie upokorzenia i prześladowania*⁵. W świetle aktualnie obowiązujących przepisów prawa sakrament bierzmowania jest udzielany przez namaszczenie krzyżem na czole, którego dokonuje się przez nałożenie ręki i wypowiedzenie słów przepisanych w zatwierdzonych księgach liturgicznych⁶.

Analizując historyczny rozwój liturgii bierzmowania, warto zwrócić uwagę na kwestię wieku, w którym wierni przyjmują sakrament. Jak już zostało wspomniane, w pierwszych stuleciach chrześcijaństwa bierzmowania udzielano w połączeniu z chrztem. Praktyka ta nie dotyczyła wyłącznie niemowląt (od II w.), ale i starszych osób. Ówczesnie nierzadko do chrztu przystępowali dorośli nawróceni z religii pogańskich bądź urodzeni jako żydzi. Późniejsze oddzielenie chrztu od bierzmowania wprowadziło konieczność ustalenia wieku przyjmowania omawianego sakramentu, przy zachowaniu jednocześnie zasady łączności sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. W XII w. Gracjan podkreślał powyższą potrzebę, wskazując w *De krecie*, że podmiotem bierzmowania powinien być *perfecta aetatis* – tj. dorosły w znaczeniu kanonicznym, czyli osoba, która ukończyła siódmy rok życia. Normę prawa określającą siódmy rok życia jako czas przyjmowania bierzmowania zalecały także synody w Kolonii (1536) i Mediolanie (1565), a następnie podtrzymał *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 r. w kanonie 788, w którym zwrócono uwagę na powszechną praktykę i prawo Kościoła łacińskiego. Istotnym argumentem potwierdzającym ustalony wiek stały się zalecenia zawarte w *Instrukcji Kongregacji sakramentów* z 30 czerwca 1932 r., mówiące o aspekcie dogmatycznym bierzmowania jako o dopełnieniu łaski

⁵ A. Jougan, *Obrzędy przy udzielaniu Sakramentów świętych*, [online], [dostępny: <http://www.ultramontes.pl/Obrzedy.htm>], [dostęp 16.11.2017].

⁶ *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984, kan. 880 § 1 (dalej: KPK).

chrztu i udzielenia daru Ducha Świętego, który dysponuje dziecko do przyjęcia po raz pierwszy Eucharystii⁷.

Znaczącą zmianę w praktyce udzielania sakramentu dojrzałości chrześcijańskiej wprowadził Sobór Watykański II, który w *Dekrecie Christus Dominus* nadał Konferencjom Biskupów uprawnienia do stanowienia prawa na swoich terytoriach w sytuacjach, w których przewiduje to prawo powszechne lub specjalne zarządzenia Stolicy Apostolskiej. W myśl postanowień soborowych w *Pontyfikale Rzymskim* z 1973 r. wprowadzono m.in. wynikający z racji duszpasterskich zapis zezwalający na ustalenie przez Konferencje Biskupów wyższego wieku bierzmowania. Z tego prawa skorzystała Konferencja Episkopatu Polski, która w *Instrukcji duszpasterskiej dotyczącej sakramentu bierzmowania* z 16 stycznia 1975 r. określiła obowiązujący w kraju wiek bierzmowania na od czternastu do piętnastu lat. Uzasadnienie zawierało m.in. racje psychologiczne, wskazujące na okres dojrzewania młodzieży oraz podejmowania decyzji związanych z rozeznaniem powołania i przyszłością, a także racje duszpasterskie i katechetyczne, związane z doświadczeniem, głębszym poznaniem problemów życia oraz wyznawaną wiarą. Wspomnianą soborową normę zezwalającą na stanowienie prawa przez Konferencje Biskupów podtrzymano w *Kodeksie Prawa Kanonicznego* z 1983 r., który w kanonie 891 podkreśla, że wierni powinni przyjmować sakrament bierzmowania w pobliżu wieku rozeznania, chyba że Konferencja Biskupów określi alternatywny moment, istnieje niebezpieczeństwo śmierci lub inna słuszna przyczyna⁸.

Dynamika współczesnego życia i zmiany w systemie edukacji szkolnej wymuszają niejako ciągłe badanie praktyki duszpasterskiej oraz katechetycznej Kościoła, a także dostosowywanie norm prawa do aktualnej struktury życia. Wyzwaniem katechezy jest również konieczność zsynchronizowania odpowiednich metod i form pracy w taki sposób, aby pomóc w jak najlepszym przygotowaniu dzieci i młodzieży do życia sakramentalnego. Ustalony przez Episkopat Polski moment przyjęcia sakramentu bierzmowania na wiek od czternastu do szesnastu lat odpowiednio wpisuje się w system szkolnictwa polskiego. Prawie do końca lat 90. do bierzmowania przystępowała

⁷ Por.: Z. Janczewski, *Ewolucja przepisów dotyczących wieku przyjmującego bierzmowanie i ich uzasadnienie*, „Studia Płockie” XXVII (1999), s. 173–175; M. Pastuszko, *Wiek bierzmowanego*, „Prawo Kanoniczne” 25 (1982), 1–2, s. 224–236.

⁸ Por.: tamże, s. 176; M. Pastuszko, *Wiek bierzmowanego*, s. 238–240.

młodzież z ósmych klas szkół podstawowych⁹. Później reforma edukacji w Polsce wprowadziła od 1999 r. nowy podział szkolnictwa, tj. sześcioklasową szkołę podstawową, trzyletnie gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalne. Zmiany wymusiły także konieczność dostosowania *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, która obowiązywała od 2001 r. (nowelizacja w 2010 r.) i obejmowała przygotowanie do bierzmowania w ramach szkolnej nauki religii i katechezy parafialnej młodzieży gimnazjalnej¹⁰. W wielu diecezjach ukoronowaniem trzyletnich przygotowań katechetycznych było przyjęcie bierzmowania w trzeciej klasie gimnazjum.

Kolejna reforma oświaty w Polsce wprowadziła 1 września 2017 r. nowy podział szkolnictwa, zlikwidowano gimnazja i przywrócono ośmioklasową edukację w szkole podstawowej.

Obserwując wspomnianą już wcześniej dynamikę życia i zmiany społeczne zachodzące w Polsce, ostatnie lata przyniosły m.in. ożywioną dyskusję we wspólnocie Kościoła nad modelem i podmiotem nowoczesnej katechezy. Wśród dyskusji na gruncie duszpasterstwa i katechezy pojawiają się pytania o najodpowiedniejszy czas przygotowania do sakramentu bierzmowania, zakres treściowy i formy organizacyjne katechezy przed bierzmowaniem, powraca także zagadnienie odpowiedniego wieku udzielania tego sakramentu.

W dalszej części niniejszego opracowania zostanie zaprezentowany materiał z badań nad zagadnieniem na przykładzie opinii świeckich i duchownych nauczycieli religii. Odpowiedzią na pojawiające się pytania i niejako owocem podjętych działań w temacie przygotowania kandydatów do omawianego sakramentu są *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, zatwierdzone podczas 375. Zebrania Plenarnego KEP, które odbyło się 14 marca 2017 r. w Warszawie¹¹. W najnowszym dokumencie biskupów polskich we wstępie można przeczytać, że zachowane zostały wcześniejsze normy stanowienia praw przez biskupów diecezjalnych zgodnych z prawem powszechnym, a dosto-

⁹ Warto podkreślić fakt, że na początku lat 70. praktyka udzielania bierzmowania w diecezjach polskich była bardzo różna, np. diecezje sandomierska, gorzowska – trzecia klasa; warmińska, wrocławska, warszawska – piąta i szósta klasa; tarnowska, gnieźnieńska – od piątej do siódmej klasy; poznańska – ósma klasa. Zob.: M. Pastuszko, *Wiek bierzmowanego*, s. 241.

¹⁰ Konferencja Episkopatu Polski, *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001/2010.

¹¹ Konferencja Episkopatu Polski, *Wskazania Konferencji Episkopatu Polski dotyczące przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania*, [online], [dostępny: www.katecheza.episkopat.pl], [dostęp 25.11.2017].

sowanych do zwyczajów i potrzeb lokalnych¹². Episkopat Polski podaje wskazania organizacyjne i metodyczne oraz minimalny zakres formacji kandydatów do bierzmowania, prowadzonej w ramach katechezy rodzinnej, szkolnej oraz parafialnej jako przygotowanie dalsze, bliższe i bezpośrednie. Szczególną uwagę biskupi zwracają na trzyletni okres przygotowania bezpośredniego w ramach katechezy szkolnej i parafialnej klas od szóstej do ósmej, którego charakter powinien być przede wszystkim duchowy i polegać *na udziale kandydata w systematycznych spotkaniach formacyjnych w parafii, celebracjach liturgicznych, a także rekolekcjach lub dniach skupienia*¹³. Ważnym elementem omawianego dokumentu jest propozycja jednolitej treści podejmowanych zagadnień, które obejmują:

- kerygmat chrześcijański, katechezę wprowadzającą we wspólnotę Kościoła,
- mistagogię sakramentu pokuty i pojednania,
- mistagogię sakramentu Eucharystii,
- mistagogię sakramentu bierzmowania¹⁴.

Wspomniana wyżej zasada zachowania praw biskupów diecezjalnych w obrębie stanowienia prawa w wymiarze lokalnym wprowadziła rozwiązania, które określają przygotowanie do bierzmowania w diecezjach polskich z uwzględnieniem szczególnych racji duszpasterskich i uwarunkowań Kościołów lokalnych. Różnica dotyczy przede wszystkim określenia przez biskupów diecezjalnych wieku udzielania sakramentu bierzmowania, który w omawianym dokumencie Episkopatu Polski wskazany jest *najwcześniej na zakończenie klasy ósmej, jako ważne dopełnienie edukacji na etapie szkoły podstawowej*¹⁵. Przykładowo w diecezji bydgoskiej, zgodnie z zarządzeniem biskupa z 29 września 2017 r., czas trwania przygotowania bezpośredniego do bierzmowania obejmuje trzy lata katechezy parafialnej prowadzonej dla klas siódmej i ósmej podstawowej oraz pierwszej ponadpodstawowej, a przyjęcie sakramentu bierzmowania dokonuje się na zakończenie pierwszej klasy szkoły ponadpodstawowej¹⁶. Warto w tym miejscu wspomnieć, że częstym argumentem praktycznym dla

¹² Por.: tamże.

¹³ Tamże.

¹⁴ Por.: tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Por.: J. Tyrawa, *Zarządzenie w sprawie przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania w Diecezji Bydgoskiej*, [online], [dostępny: <http://diecezja.bydgoszcz.pl/2017/10/03/zarządzenie-w-sprawie-przygotowania-do-przyjecia-sakramentu-bierzmowania/>], [dostęp 28.11.2017].

określenia wieku bierzmowania jest kanon 874 § 1, pkt 2 i 3 *Kodeksu Prawa Kanonicznego*, który określa warunki, jakie musi spełnić kandydat na chrzestnego, mianowicie ukończenie szesnastego roku życia i przyjęcie bierzmowania. Praktyka przesunięcia bierzmowania na pierwszą klasę szkoły ponadpodstawowej nie jest sprzeczna z powyższym zapisem prawa kościelnego.

Ważnym elementem przygotowania do bierzmowania jest według *Wskazań Episkopatu Polski* tworzenie z kandydatów do bierzmowania małych grup, a także zaangażowanie w katechizację rodziców oraz całej wspólnoty parafialnej, osób świeckich, liderów, animatorów ruchów i stowarzyszeń katolickich. *W przypadku przygotowania kandydatów do sakramentu bierzmowania, naturalną strukturą powiązania małej grupy młodzieży będzie parafia. Właściwe zakorzenienie w strukturze Kościoła rodzi większą współodpowiedzialność za Kościół lokalny, w tym wypadku wspólnotę parafialną, i buduje jedność z Kościołem hierarchicznym. Funkcjonowanie małej grupy w strukturze Kościoła lokalnego, a zwłaszcza wspólnoty parafialnej wpływa jednocześnie na autentyczność, ożywienie wiary i prowadzenie nauczania w duchu Kościoła*¹⁷. We wspomnianą współodpowiedzialność duchownych i świeckich za Kościół lokalny wpisują się także opinie i spostrzeżenia nauczycieli religii na temat czasu przygotowania, wieku przyjęcia oraz formy organizacyjnej katechezy bierzmowanych, które zostaną przedstawione poniżej.

Przygotowanie do bierzmowania w opinii nauczycieli religii

W celu uzyskania opinii na temat przygotowania kandydatów do bierzmowania podjęto badania ankietowe nauczycieli religii z terenu diecezji bydgoskiej. W badaniu uczestniczyło osiemdziesięciu dziewięciu świeckich i duchownych nauczycieli religii, pracujących z młodzieżą gimnazjalną oraz ponadgimnazjalną, w tym dwudziestu mężczyzn i sześćdziesiąt dziewięć kobiet. Różnorodność typów placówek, w których pracują ankietowani, znacząco wpłynęła na wartość materiału badawczego. W każdej ze szkół i każdej z grup katechizowanej młodzieży istnieje inny kontekst społeczny i duszpasterski, na który składają się m.in. czynniki: geograficzny, kulturowy,

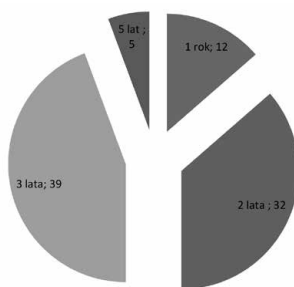
¹⁷ M. Gogolik, *Rola świeckich w przygotowaniu kandydatów do bierzmowania*, „Studia Kozalińsko-Kołońskie” 24 (2017), s. 192.

urbanizacyjny czy lokalny. Szczególnym walorem prowadzonych badań było wyróżnienie w ankiecie stażu pracy zawodowej. Populacja badanych nauczycieli obejmowała grupy zaszerogowane w następujących przedziałach stażu:

Tabela 1. Staż pracy ankietowanych.

Staż pracy	Liczba ankietowanych
1–10	16
11–20	27
powyżej 20	46

Materiał ankietowy obejmował pytania na temat organizacyjnych form przygotowania do bierzmowania, wieku przyjęcia sakramentu oraz więzi młodzieży bierzmowanej ze wspólnotą parafialną. W grupie pytań dotyczących organizacji katechezy parafialnej zapytano nauczycieli religii, jaki powinien być czas trwania przygotowania. Większość ankietowanych wskazała na potrzebę pracy z młodzieżą dłużej niż jeden rok, określając ten czas na dwa (32) lub trzy lata (39). W odpowiedziach pojawiły się nawet sugestie wprowadzenia pięcioletniego okresu przygotowania (5). Całość odpowiedzi prezentuje wykres graficzny.

Wykres 1. Ile powinna trwać katecheza parafialna kandydatów do bierzmowania.

Praktyką prawie powszechną, która towarzyszy katechezie parafialnej kandydatów do bierzmowania w polskich parafiach, jest zbieranie podpisów, co wywołuje bardzo często różne emocje. W gronie młodzieży, rodziców, nauczycieli, a także samych duszpasterzy pojawiają się o tej praktyce zarówno opinie pozytywne, jak i negatywne. W badaniu ankietowym podjęto tę kwestię w celu uzyskania opinii

nauczycieli religii. Większość respondentów, tj. pięćdziesiąt pięć osób, ocenia pozytywnie praktykę zbierania podpisów, wskazując jednocześnie, że jest to forma:

- mobilizacji,
- wykształcania systematycznego uczestnictwa w praktykach religijnych,
- zachęty do poznania i korzystania z wartości duchowej nabożeństw oraz liturgii Kościoła,
- budowania świadomości sakramentalnej,
- wychowania do obowiązkowości,
- weryfikacji i ułatwienia organizacyjnego katechezy parafialnej.

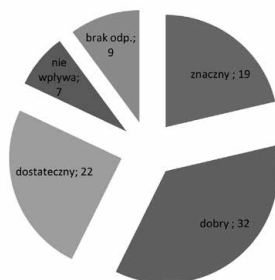
Wśród ankietowanych pojawiły się także opinie negatywne (27), sugerujące, że praktyka dokumentowania podpisami praktyk religijnych jest niepotrzebna, nie uczy odpowiedzialności, jest przez młodzież odbierana jako przymus religijny i może wywołać efekt odwrotny w postaci zniechęcenia. Praktyka ta, według opinii nauczycieli religii, może prowokować do oszustwa, instrumentalizmu, a także nadaje katechezie parafialnej i celebracji liturgicznej charakter czysto administracyjny. Siedmiu respondentów nie zajęło w ankiecie stanowiska w omawianej kwestii.

Kontakt z katechizowanymi i systematyczna praca w szkole pozwala nauczycielom religii obserwować rozwój religijny podopiecznych oraz towarzyszyć im w okresie przygotowania do bierzmowania. Na tej podstawie cenną wydaje się opinia respondentów na temat wpływu katechezy na postawę wiary. Większość katechetów zauważa pozytywne zmiany, jakie zachodzą w postawie kandydatów do bierzmowania, zaznaczając jednocześnie, że:

- jest to kwestia bardzo zindywidualizowana, dotycząca konkretnych osób,
- jest to często jedyna okazja do głębszego kontaktu z wiarą,
- jest podyktowana wpływem rodziny, świadectwem prowadzącego, katechety oraz proboszcza.

Właściwym efektem i owocem dobrego przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania jest również według ankietowanych zmiana motywacji – z zaliczenia kolejnego kroku w praktyce wiary Kościoła na postawę pogłębionej świadomości więzi z Kościołem, postawę odnalezienia własnego miejsca i zaangażowania w parafii, a także wspólnotach środowiska lokalnego. Wpływ przygotowania do bierzmowania na postawę wiary katechizowanych nauczyciele religii określają jako znaczny (19), dobry (32), dostateczny (22). Siedmiu ankietowanych udzieliło odpowiedzi negatywnej, wskazując, że

obecny kształt przygotowania do bierzmowania nie wpływa na postawę wiary¹⁸.

Wykres 2. Wpływ przygotowania do bierzmowania na postawę wiary w opinii badanych.

Kolejnym istotnym obszarem badania był wiek przyjmowania sakramentu bierzmowania i poziom dojrzałości młodzieży. Wśród odpowiedzi na pytanie o proponowany wiek udzielania sakramentu bierzmowania dominowały przede wszystkim sugestie zmierzające do przesunięcia tego wydarzenia na możliwie późniejszy czas niż ósma klasa szkoły podstawowej. Uzasadniając taki wniosek, nauczyciele religii podkreślali, że:

- obecnie obowiązujący wiek bierzmowania nie jest wiekiem wyższej świadomości, działa raczej na zasadzie zwyczaju, tradycji,
- młodym brakuje fundamentu w postaci doświadczenia wiary,
- jest to czas dojrzewania emocjonalnego, mocnego wpływu rówieśników, dlatego może występować efekt tłumy,
- jest to czas buntu, przekory.

W ocenie uzasadniającej przesunięcie wieku bierzmowania na czas szkoły ponadpodstawowej wystąpiły m.in. następujące argumenty:

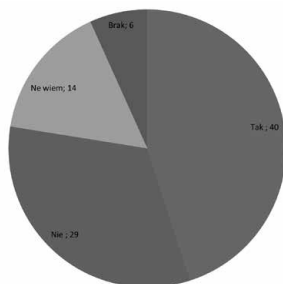
- wyższa świadomość i dojrzałość w wieku około szesnastu lat,
- większa stabilność emocjonalna,
- głębsze doświadczenie religijne,

¹⁸ Negatywny wskaźnik ocen skuteczności oddziaływania przygotowania kandydatów do bierzmowania występuje również we wnioskach badań prowadzonych w archidiecezji poznańskiej, gdzie autorzy stwierdzają: *Brak istotnych różnic ($\chi^2(6)=3,558, p>0,001$) pomiędzy statusami tożsamości religijnej w poszczególnych grupach wiekowych może wskazywać na fakt, że formacja religijna określana jako „przygotowanie do bierzmowania” nie ma związku z kształtowaniem tożsamości religijnej, a co za tym idzie religijnej dojrzałości. A. Wieradzka-Pilarczyk, J. Machalski, M. Ochla, H. Pilarczyk, M. Sienkiewicz, *Dojrzałość religijna kandydatów do bierzmowania. Teoretyczna i empiryczna refleksja nad miejscem sakramentu bierzmowania w życiu Kościoła*, „Teologia Praktyczna” 17 (2016), s. 227.*

- autonomia decyzji,
- większa świadomość rozumienia wspólnoty Kościoła,
- poczucie odpowiedzialności i obowiązkowości.

Świadomość i dojrzałość religijna wiernych przyjmujących sakrament bierzmowania ciągle stanowi aktywny obszar badań. Przykładem mogą być wnioski z badań prowadzonych wśród kandydatów do bierzmowania w archidiecezji poznańskiej, opublikowane na łamach „Teologii Praktycznej”. Autorzy zawarli problem badań w pytaniu: *czy osoby przystępujące do sakramentu bierzmowania są dojrzałe pod względem religijnym w taki sposób, aby przyjmując go w sposób świadomy i dobrowolny były gotowe na podjęcie odpowiedzialności z nim związanej, a także konsekwencji, które z niego płyną?*¹⁹. Wśród wniosków z analizy przeprowadzonych badań dominuje stwierdzenie, że 97,1% kandydatów do bierzmowania posiada niedojrzały status tożsamości religijnej. [...] *Istotna różnica pomiędzy wymiarami religijnej tożsamości z różnych grup wiekowych występuje jedynie na poziomie eksploracji w głąb ($p < 0,05$), u szesnastolatków osiąga najwyższą wartość średniej. W przypadku grupy szesnastolatków przyjmujących sakrament bierzmowania 3,1% posiada status tożsamości uwewnętrznionej, o zharmonizowanych wymiarach tożsamości religijnej. [...] Brak jest istotnych różnic międzypłciowych dotyczących statusów tożsamości religijnej*²⁰.

Istotną kwestią podjętą i wskazaną przez ankietowanych jest występująca od pewnego czasu praktyka wypisywania się młodzieży z lekcji religii po przyjęciu sakramentu bierzmowania. Zjawisko to występuje głównie w szkołach ponadpodstawowych, nazywanych wcześniej ponadgimnazjalnymi. Według opinii czterdziestu katechetów przyjęcie przez uczniów bierzmowania na koniec gimnazjum lub w ósmej klasie

Wykres 3. Wpływ bierzmowania na frekwencję na lekcjach religii w szkole ponadpodstawowej.

¹⁹ A. Wieradzka-Pilarczyk, J. Machalski, M. Ochla, H. Pilarczyk, M. Sienkiewicz, *Dojrzałość religijna kandydatów do bierzmowania...*, s. 221.

²⁰ Tamże, s. 227.

może spowodować obniżenie frekwencji na lekcjach religii w szkołach ponadpodstawowych.

Przeprowadzone badania ankietowe wśród nauczycieli religii diecezji bydgoskiej, obok opinii dotyczących organizacji i form przygotowania do bierzmowania oraz wieku udzielania tego sakramentu, przyniosły także cenne spojrzenie na więzi, jakie bierzmowani budują z parafią w ramach katechezy i innych form duszpasterskiej aktywności. Bazując na rozmowach z uczniami i doświadczeniu katechetycznym, respondenci wysunęli wnioski na temat roli, jaką aktualnie w życiu katechizowanych odgrywa parafia i proponowane formy aktywności w duszpasterstwie młodzieży. Odpowiedzi na powyższe pytanie przełożyły się na szereg uwag praktycznych i wskazały zarówno pozytywne, jak i negatywne elementy w podejmowanym obszarze badań.

Do pozytywnych głosów należy z pewnością zaliczyć uwagi na temat owocności duszpasterstwa młodzieży prowadzonego w ramach wspólnot parafialnych, która wyraża się pogłębionym rozwojem duchowym katechizowanych, zaangażowaniem oraz aktywnością charytatywną i liturgiczną, a także stanowi istotny element integracji młodych ludzi wokół wartości religijnych. Według ankietowanych, skuteczność różnych form duszpasterstwa w parafii otwiera młodzież na nowe problemy teologiczne i społeczne, pozwala odnaleźć swoje miejsce we wspólnocie i stanowi ciekawą propozycję dla poszukiwań konkretnych odpowiedzi na pytania egzystencjalne i osobiste doświadczenia.

Ważną rolę w owocnym duszpasterstwie odgrywa autorytet księdza i osób prowadzących duszpasterstwo młodzieży oraz atrakcyjność proponowanych form aktywności. Elementy te w opinii respondentów stanowią podstawę negatywnych doświadczeń, o których mówi młodzież, odnosząc się do proponowanych form duszpasterstwa w parafii. Często powtarzającym się problemem jest brak jakichkolwiek form aktywności, pomysłów na duszpasterstwo młodzieży w konkretnej parafii, brak stabilności i systematyczności spotkań. Respondenci zauważyli, że często jeżeli już pojawiają się propozycje dla młodzieży, to są one związane ze zbyt dużymi wymaganiami i posiadają najczęściej formę „przymusu” administracyjnego (sprawdzanie obecności, aktywność wymagana w ramach przygotowania do sakramentów).

Ważną kwestią jest również – według opinii katechetów – włączenie rodziców w działania duszpasterskie i zachęcanie ich do mobilizacji dzieci. To zadanie wzbudza większą odpowiedzialność i zaangażowanie rodziców we wspólnotę Kościoła, a jednocześnie, dzięki

przykładowi, kształtuje dobre więzi identyfikacyjne dzieci ze wspólnotą. Jak podkreślają ankietowani, takie oddolne inicjatywy mogą pozytywnie wpłynąć na dostrzeżaną u młodzieży postawę obojętności względem parafii lub przyczynić się do zmiany tendencji wśród katechizowanych, którzy wprawdzie uczęszczają na lekcje religii w szkole, ale nie włączają się czynnie w życie Kościoła lokalnego.

Podsumowując zaprezentowane powyżej opinie oraz sugestie duchownych i świeckich nauczycieli religii w kwestii przygotowania kandydatów do bierzmowania, podkreślić należy zaangażowanie respondentów w omawiane zagadnienie zarówno w ramach katechezy szkolnej, jak i różnorodnych form katechezy parafialnej. Cennym spostrzeżeniem poczynionym przez ankietowanych jest przede wszystkim podkreślenie, że czas trwania przygotowania do bierzmowania powinien obejmować katechezę parafialną w wymiarze trzech lat, co potwierdza także dokument Konferencji Episkopatu Polski. Proponowana comiesięczna formacja parafialna, w myśl wspomnianych wskazań Episkopatu, a jednocześnie w opinii katechetów, powinna charakteryzować się ciekawą formą przekazu, która włączy kandydatów w celebracje liturgiczne oraz różne formy działalności apostołskiej. W ten sposób zbuduje się pogłębioną więź ze wspólnotą Kościoła i umożliwi młodym odnalezienie swojego miejsca w lokalnej społeczności wierzących. W aktualnej refleksji katechetycznej, jak również w odpowiedziach ankietowanych nauczycieli religii, szczególne miejsce zajmuje kwestia wieku udzielania sakramentu bierzmowania w kontekście specyfiki współczesnego rozwoju, świadomości i dojrzałości religijnej. Uwzględniając powyższe, niektóre elementy składowe organizacji katechezy parafialnej kandydatów do bierzmowania, warto w ramach konkretnej parafii dokonać refleksji adaptacyjnej w omawianym zagadnieniu, kierując się troską o wychowanie religijne przyszytych pokoleń.

Summary

With regard to the current pace of life and the dynamically changing structures and models of social life, a need arises for new programs in pastoral theology and catechetical education based on work with young people so that they can satisfy their religious requirements and expectations, and thus effectively accomplish the goal of catechetical instruction, which is to attain an intimate relationship with Christ. Responsible teaching and the cooperation of all those involved in providing religious education in the parish, conducted in the spirit of dialogue and magnanimity, may bear fruit in the adult life of the student.

The article discusses the practice of preparing candidates for the sacrament of confirmation in view of the evolving law and the current guidelines of the Polish Episcopate Conference. The study also contains opinions and observations from religious instruction teachers on the preparation period, the age of sacrament reception and the organizational forms of catechetical instruction addressed at those to receive confirmation.